Μακεδονικά

Τόμ. 16, Αρ. 1 (1976)

Μια ανέκδοτη έκθεση του Δημητρίου Μ. Σάρρου για την εκπαίδευση στον καζά Κατερίνης κατά το 1906

Στέφανος Ι. Παπαδόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.630](https://doi.org/10.12681/makedonika.630)

Copyright © 2014, Στέφανος Ι. Παπαδόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαδόπουλος Σ. Ι. (1976). Μια ανέκδοτη έκθεση του Δημητρίου Μ. Σάρρου για την εκπαίδευση στον καζά Κατερίνης κατά το 1906. *Μακεδονικά*, 16(1), 1-12. <https://doi.org/10.12681/makedonika.630>

ΜΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Μ. ΣΑΡΡΟΥ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟΝ ΚΑΖΑ ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1906

Στὸ προηγούμενο τεύχος τοῦ περιοδικοῦ «Μακεδονικά»¹ εἴχαμε δημοσιεύσει μιὰ ἀνέκδοτη ἔκθεση τοῦ γνωστοῦ Ἑπειρώτη ἐκπαιδευτικοῦ Δημητρίου Μ. Σάρρου², ποὺ ἀναφερόταν στὴν κατάσταση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας στὴν ὑπαιθρο τοῦ καζᾶ Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ 1906. Τὸ κείμενο ἐκεῖνο περιεῖχε ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα τόσο γιὰ τὰ σχολεῖα ὅσο καὶ γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ γενικὰ κατάσταση τῶν κατοίκων τῶν διαφόρων χωριῶν τῆς παραπάνω περιοχῆς, ποὺ ὁ Σάρρος εἶχε ἐπισκεφθῇ μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ «Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνικῶν Σχολείων».

Στὸν παρόντα τόμο φέρνουμε στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας ἓνα παρόμοιο κείμενο τοῦ Σάρρου, τῆς ἴδιας ἀκριβῶς ἡμερομηνίας μὲ τὸ παραπάνω (10 Ἰουλίου 1906), ποὺ ἀναφέρεται στὴν κατάσταση τῆς παιδείας στὸν καζᾶ Κατερίνης (σημερινὸ νομὸ Πιερίας). Τὸ νέο αὐτὸ ντοκουμέντο, μολονότι ἔχει τὶς ἀρετὲς τοῦ προηγουμένου (ἀκρίβεια, ἀντικειμενικότητα κ.λ.), ὅστερεῖ κάπως ἀπὸ ἐκεῖνο, γιατί δὲν εἶναι οὔτε τόσο ἐκτενὲς (καλύπτει μόνον 12 χειρόγραφα σελίδες) οὔτε τόσο ἀναλυτικὸ (δὲν περιγράφει, ὅπως θὰ ἰδῇ ὁ ἀναγνώστης, μὲ λεπτομέρειες τὴν ἐκπαιδευτικὴν κατάσταση ὅλων τῶν χωριῶν τοῦ καζᾶ). Παρὰ ταῦτα θεωρήσαμε σκόπιμο νὰ δημοσιεύσουμε καὶ τὴν ἔκθεση αὐτῇ, συνοδεύοντας τὸ κείμενο μὲ τὸν ἀπαραίτητο, κατὰ τὴν κρίση μας, ὑπομνηματισμὸ, γιατί νομίζουμε ὅτι προσφέρει ἀρκετὰ χρήσιμα στοιχεῖα στὴν ἱστορικὴ ἐπιστήμη καὶ γιατί ὅσα γνωρίζουμε γιὰ τὴν κατάσταση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας στὴν Πιερία κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶναι μᾶλλον λιγοστά³.

Τὸ κείμενο τῆς ἐκθέσεως αὐτῆς τοῦ Σάρρου εἶναι τὸ ἐξῆς:

1. Βλ. «Μακεδονικά» 15 (1975) 114-146.

2. Γιὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τοῦ Δημ. Σάρρου βλ. Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου, Ἡ κατάσταση τῆς παιδείας τὸ 1906 στὴν ὑπαιθρο τοῦ καζᾶ Θεσσαλονίκης. (Μιὰ ἀνέκδοτη ἔκθεση τοῦ Δημητρίου Μ. Σάρρου), «Μακεδονικά» 15 (1975) 114-115 σημ. 3, ὅπου καὶ ἡ προηγούμενη βιβλιογραφία.

3. Βλ. σχετικὰ Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου, Ἑκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν τελευταῖο αἰῶνα τῆς τουρκοκρατίας, ἔκδοση Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη ἀριθ. 31, Θεσσαλονικὴ 1970, σ. 91-93, 223, 238, ὅπου καὶ ἡ προηγούμενη βιβλιογραφία.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 10 Ἰουλίου 1906

Ἀριθμ.

Ἀντίγραφον

ΚΑΖΑΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ

Περιοδεῖα τοῦ Γεν(ικοῦ) Ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἐλλ(ηρικῶν) σχολείων Δ. Σάρρον ἀνά τὴν Αἰκατερίνην, Κολινδρόν, Λιβάνοβον¹, Καταχᾶν, Ἁγίον Ἰωάννην καὶ Κίτρος.

(30-31 Μαΐου καὶ 3-7 Ἰουνίου 1906)

Αἰκατερίνη

Κατὰ τὴν δοθεῖσάν μοι σημείωσιν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Κίτρον, μήπω λαβόντος ἀντίγραφον τῆς τελευταίας τουρκικῆς ἀπογραφῆς², ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα οἰκογένειαι ἐλλ(ηρικαὶ) 501, ὧν τὰ 2/3 μητρικὴν γλῶσσαν ἔχουσι τὴν κοντσοβλαχικὴν, γινώσκουσι δὲ καὶ λαλοῦσι πᾶσαι τὴν ἐλλ(ηρικὴν). Τῶν οἰκογενειῶν τούτων 120 παραθερίζουσιν εἰς Λιβάδι (Βλαχολίβαδον συνήθως)³, ἐξ οὗ καὶ δομῶνται, 50 ἐν Σαμαρίνῃ, καὶ 20, Ἀλβανιτοβλάχων, εἰς διάφορα μέρη. 30 δὲ οἰκογένειαι βλαχοφόνων Ἡπειρωτῶν, ἐκ Φλαμπουραρίου αἱ πλείσται, πα-

1. Τὸ Λιβάνοβο ἢ Λιμπάνοβο μετονομάστηκε τὸ 1926 σὲ Αἰγίριον.

2. Ὁ Σάρρος ἐννοεῖ ἐδῶ τὴν τουρκικὴ ἀπογραφὴ τοῦ 1904-1905 τῇ γνωστῇ ὥς ἀπογραφῇ τοῦ Χουσεῖν Χιλμὴ πασᾶ (βλ. σχετικὰ Παπαδόπουλου, Ἡ κατάσταση τῆς παιδείας στὴν ὑπαιθρο τοῦ κατὰ Θεσσαλονίκης, ὅ.π., σ. 117 σημ. 8).

3. Γιά τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ κωμόπολιν τοῦ Ὀλύμπου βλ. τὰ νεότερα βιβλία τῶν Ἰωάννου Γ. Συναφάκη, Λιβάδι, ἡ πατρίδα τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου, Κατερίνη 1973, σελ. 136, καὶ Ε. Γκούμα, Λιβάδι. Γεωγραφία-Ἱστορικὴ-Λαογραφικὴ ἐπισκόπησις, Λιβάδι 1973, σελ. 220. Πρβλ. καὶ κριτικὴ τῶν δύο αὐτῶν βιβλίων ἀπὸ τὸν Ἀθανά. Ἀγγελάκου στὰ «Μακεδονικά» 15 (1975) 401-406. Βλ. ἀκόμη καὶ λίγα σχετικὰ στοῦ Ἀντωνίου Μηλιαράκη, Ὀδοιπορικὰ Μακεδονίας, Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας κατὰ τὸν Émile Isambert, ἐν Ἀθήναις 1878, σ. 109, καὶ στοῦ Νικολάου Θ. Σχινᾶ, Ὀδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἡπείρου, νέας ὁροθετικῆς γραμμῆς καὶ Θεσσαλίας, συνταχθεῖσαι τῇ ἐντολῇ τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργοῦ ὑπὸ Νικολάου Θ. Σχινᾶ, ταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ παρὰ τῇ Ἐπιτελικῇ Γραφείῳ τοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν, φυλλάδιον Πρῶτον, ἐν Ἀθήναις 1886, σ. 83-84. Ὁ τελευταῖος γράφει τὰ ἐξῆς: Ἡ κωμόπολις Βλαχολίβαδον κεῖται.... Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνέρχεται νῦν εἰς 400-450 χριστιανικὰς οἰκογενείας, ἐν δὲ εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν ἦτο πολὺ μεγαλύτερος, τὰς ὁποίας διακρίνει πατριωτισμὸς, φιλεργία καὶ φιλομάθεια, ἧς ἔνεκεν διατηροῦσι σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων. Κύριον ἐπάγγελμα οἱ μὲν κάτοικοι ἔχουσι τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ὑφαντουργίαν χονδρῶν μαλίνων ὑφασμάτων καλουμένων (σκοντί), οἱ δὲ ἐκπατρισθέντες, κατὰ διαφόρους ἐποχάς, διάφορα μετέρχονται ἐπαγγέλματα. Ἐν τῇ κωμοπόλει ὑπάρχουσι πέντε μεγάλα ἐκκλησιαί, ἔχουσαι τοιχογραφίας βυζαντινοῦ ρυθμοῦ καὶ πρὸς τούτους ἐν αὐτῇ εἶναι καὶ ἡ ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Πέτρος.

ραμένονσι διαρκῶς ἐν τῇ πόλει.

Κατοικοῦσιν ἐν Αἰκατερίνῃ καὶ 300 οἰκογένειαι Τούρκων, ὧν πολλοὶ ἐλληνοφῶνοι.

(Κατὰ τὴν περυσινὴν στατιστικὴν οἰκογένειαι ἑλληνικαὶ 500, κάτοικοι σ. 2 δὲ 2.316)¹.

Ἡ Αἰκατερίνη ἀπὸ μικρᾶς κώμης καὶ δὴ ἰδιοκτητοῦ, οἷα ἦτο πρὸ τῆς ἐνώσεως τῆς Θεσσαλίας², συνοικισθεῖσα ἐξ ἐπηλύδων βλαχοφόνων Λιβαδιωτῶν καὶ Ἡπειρωτῶν καὶ ἄλλων Μακεδόνων περιοίκων καὶ ὁσημέραι προαγομένη ὀλκῶς καὶ πνευματικῶς, κατέστη πόλις ἐμπορικὴ καὶ χαρίεσσα, κοσμουμένη διὰ καλῶν οἰκοδομῶν καὶ εὐρειῶν ὁδῶν, προσλαμβάνουσα δὲ ἰδιάζουσιν χάριν ἐκ τοῦ μεγαλοπρεπῶς ὑπερκειμένου ἀθανάτου Ὀλύμπου καὶ τῆς πυκνοφύτου σεμνῆς καὶ γοητευτικῆς Πιερίας, ὧν ἡ θεὰ ἐμβάλλει τὸν ἐπισκέπτην εἰς διαθέσεις εὐαρέστους ἀλλὰ καὶ μεγαλυχολικάς.

Ἡ κνωιωτάτη αἰσθητὴ ἑλλειψις ἐνταῦθα εἶναι ἡ τῆς ἐνκόλου καὶ ταχείας

1. Ἡ εἰκόνα αὐτὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κατερίνης δὲν παρουσιάζει καὶ πολλὴ μεγάλη διαφορά ἀπὸ ἐκείνῃ πού μᾶς δίνει στὸ «ὀδοιπορικόν» τοῦ (ἐκδοση 1886) ὁ Νικ. Σχινᾶς, πού γράφει τὰ ἐξῆς γιὰ τὴν Κατερίνη: Κεῖται ἐπὶ πεδιάδος ἀνοικτῆς, καὶ ἀπέχει δύο ὥρας τῶν ὑπωρείων τοῦ Ὀλύμπου καὶ μίαν τῆς θαλάσσης, εἶναι δ' ἐνδρόσβλητος ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ Πλαταμῶνος ὁδοῦ καὶ εἶναι ἔδρα Μονδίου, ἦτοι Ἐπαρχου. Κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνήκει τοῖς Ὀθωμανοῖς Γιουσούφ-ἐφέντῃ καὶ Ἀρῆφ-ἐφέντῃ. Οἰκεῖται δὲ ὑπὸ 70 οἰκογενειῶν Ὀθωμανῶν ἐκ Λάλα, Εὐβοίας καὶ Γρεβενῶν, 70 οἰκογενειῶν Ἀθιγγάνων, χαλκῶν καὶ ὑπηρετῶν, 100 οἰκογενειῶν Κιρκασίων, περίξ τῆς πόλεως οἰκουσῶν, μετοίκων ἐκ τοῦ ἐπὶ τῶν ΒΑ. κλιτῶν τοῦ Ὀλύμπου χωρίου Τόχοβας οὗτοι εἰσὶ ζευγῆται καὶ ἄγριοι. 220 οἰκογενειῶν χριστιανῶν καλλιεργητῶν τῶν κτημάτων. Ἐπομένως ὁ πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς 1800 χριστιανούς καὶ 1200 ὀθωμανούς, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἕτεροι 130 οἰκογένειαι παραχειμάζουσι, κατερχόμεναι ἐκ τῶν χωρίων τῆς Μακεδονίας Σαμαρίνας, Ἀρδέλλας, Σμῖξης καὶ Γρεβενῶν. Ἐχει 9 χάνια χωροῦντα 800 ἄνδρας καὶ 300 ἵππους μὲ χόρτον καὶ κριθὴν ἄφθονον, 20.000 πρόβατα, πολλὰς ἀγελάδας καὶ βουβάλους, 100 φορτηγὰς ἀμάξας, 100-150 ἵππους καὶ 10 ὑδρομύλους παρέχοντος ἐκάστου 500-1.000 ὀκάδας ἀλεύρου, 20 κλιβάνους παρέχοντας 1.000-2.000 ἄρτους ἡμερησίως, διοικητήριον ξύλινον ἀλλ' εὐρύχωρον, νέον στρατώνα λιθοκτιστον χωρητικότητος 1000 ἀνδρῶν, τέμενος λιθοκτιστον, ἐν σχολαίῳ ὀθωμανικῶν μικρὸν, 2 σχολεῖα ἀρρένων λιθοκτιστα, 2 ἐκκλησίας λιθοκτίστους, καὶ τέλος ὑδρεύεται ἐκ τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ. Ἡ συνήθης φρονιὰ σύγκειται ἐξ ἐνὸς τάγματος 300-400 ἀνδρῶν δυνάμεως, 15-20 ζαπτιέδων ἐντοπίων καὶ 20-30 τουρκαλβανῶν (Σχινᾶς, Ὀδοιπορικὰ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἡπείρου κ.λ., Α', σ. 40-41. Πρβλ. καὶ Β. Δ. Ζώτου Μολοσσοῦ, Ἡπειρωτικὰ Μακεδονικὰ μελέται, τόμος Δ', Δρομολόγιον τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου ἀρχαιολογικόν, ἱστορικόν, γεωγραφικόν, στατιστικόν καὶ ἐμπορικόν, τεύχος Γ', Μακεδονία καὶ Σερβία, ἐν Ἀθήναις 1887, σ. 229-230).

2. Πρβλ. καὶ τὸ «ὀδοιπορικόν» τοῦ Émile Isambert (ἐκδοση 1873), πού περιγράφει τὴν Κατερίνη ὡς πολὺν ἐκτισμένην ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Πέλικου, πρωτεύουσαν τῆς παραλίου ἐπαρχίας, ἣτις ἐκτείνεται ὑπὸ τὰ κράσπεδα τοῦ ὄρους Ὀλύμπου. Ἀγορὰ, τζαμίον καὶ τινες μεγάλοι οἰκίαι κατοικοῦνται ὑπὸ τῶν βεγῶν τοῦ τόπου ἀποτελοῦσιν τὴν ὀθωμανικὴν συνοικίαν, τὸ λοιπὸν τῆς πόλεως οἰκεῖται ὑπὸ γεωργῶν Ἑλλήνων (Μηλιαράκης, Ὀδοιπορικὰ Μακεδονίας, Ἡπείρου κ.λ., σ. 73).

συγκοινωνίας δι' ατμοπλοίου, σιδηροδρόμου ἢ ἄμαξιτοῦ, ἐξ οὗ δυσχερὲς ἀποβαίνει ἢ τε ἐμπορική καὶ κοινωνική κίνησις, ἰδίᾳ κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ χειμῶνα, ὅτε ἡ ἱστοπλοῖα διατελεῖ ὑπὸ τὰς ἰδιοτροπίας τοῦ καιροῦ. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐβδομαδιαίαν τῆς πόλεως ἀγορὰν συρρέουσι πολλαχόθεν, ἰδίᾳ ἐκ τῶν ὁρειῶν περιχώρων τῆς Πιερίας καὶ τῆς ἐπαρχίας Ἑλασσῶνος, χωρικοὶ καὶ ἔμποροι πρὸς ποικίλα συναλλαγὰς.

- σ. 3 Ὑπὸ ἐθνικὴν καὶ πνευματικὴν ἔποψιν τὸ ἔτος/τοῦτο μετὰ τοῦ προηγηθέντος ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς Αἰκατερίνης θ' ἀποτελεῶσι πάντοτε σταθμὸν φαινὸν καὶ εὐφρόσυνον, καθόσον ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τῶν ἡμετέρων καὶ δὴ τῶν βλαχοφόνων ἱκανῶς ἀνεπτύχθη καὶ ἐφανατίσθη, ἡ δὲ ρουμανικὴ προπαγάνδα οἰκτρὰν ἐνταῦθα ὑπέστη ἤτταν—κλεισθέντος σχεδὸν τοῦ σχολείου αὐτῆς, τοῦ προπέρυσιν μὲν ἀριθμοῦντος 150 μαθητὰς, ἐφέτος δὲ μόνον δύο διδασκάλους ἄνεν μαθητῶν¹—ἐπιβλητικὸν δὲ καὶ καλλιμάγμαρον προβάλλει ἐν τῇ κεντρικωτάτῃ τῆς πόλεως ὁδῷ, παρὰ τὸν εὐρύχωρον τῆς κομφῆς ἐκκλησίας περίβολον, τὸ ἐφέτος συντελεσθὲν γενναίᾳ ἐθνικῇ ἀρωγῇ, εὐρύ, εὐάερον καὶ καταλλήλως διηρημένον νεόδημτον διδαστήριον².

Ἡ ἐδοίκωνος αὐτῇ ἀναγέννησις ὀφειλομένη εἰς τὴν σύντονον μέριμναν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Γενικοῦ Προξενείου, εἰς τὸν θερμουργὸν ζῆλον τοῦ νέου Ἐπισκόπου κ. Παρθενίου³ καὶ εἰς τοὺς φιλοτίμους κόπους ἐνίων Αἰκατερινιωτῶν,

1. Γιά τὴ ρουμανικὴ προπαγάνδα καὶ τὴν ἀποτυχία της τόσο μέσα στὴν Κατερίνη ὅσο καὶ στὰ βλαχοφῶνα χωριά τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου καὶ Πιερίων βλ. πρόχειρα: Κ λ ε ο π ἄ τ ρ α ς Π ο λ ὺ ζ ο υ-Μ α μ ἔ λ η, Ἱστορία τοῦ Κολινδρόυ. Μὲ εὐρυτάτῃ ἐπισκόπηση γεωγραφικῇ, ἱστορικῇ, ἐθνολογικῇ τῆς Πιερίας, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 58-61. Ἀ θ α ν. Ἀ γ γ ε λ ο π ο ὺ λ ο υ. Ἡ συμβολὴ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας εἰς τὰ ἐθνικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου (1890-1896), «Μακεδονικά» 15 (1975) 65-69. Ἄς σημειωθῇ ἐδῶ ὅτι τὸ ρουμανικὸ σχολεῖο τῆς Κατερίνης εἶχε κατορθώσει μιὰ ἐποχὴ νὰ ἔχη διπλάσιους σχεδὸν μαθητὲς ἀπὸ τὸ ἐλληνικόν.

2. Γιά τὴν ἀνέγερσιν τὸ 1905 τοῦ νέου σχολικοῦ κτηρίου τῆς Κατερίνης βλ. Π α α δ ο π ο ὺ λ ο υ, Ἐκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα, σ. 92.

3. Ὁ Παρθένιος Βαρδάκας διαδέχθηκε στὴν ἐπισκοπὴ Κίτρους τὸν πρῶν Πέτρας Θεόκλητο τὸ 1904 καὶ παρέμεινε στὴν Κατερίνη ὡς τὸ θάνατό του τὸ 1933. Ὁνομάστηκε πρῶτος μητροπολίτης Κίτρους τὸ 1924, ὅταν ἡ ἐπισκοπὴ ὑψώθηκε μὲ Πατριαρχικὴ Πράξη σὲ μητρόπολη. Ὁ Παρθένιος ὑπῆρξεν ἀξιόλογος καὶ δραστήριος ἱεράρχης, ἀντιμετώπισε μὲ σθένος καὶ ἐξουδετέρωσε τὴ ρουμανικὴ προπαγάνδα, καὶ συνέβαλε ἀποφασιστικὰ στὴν ὀργάνωσιν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα στὴν περιοχὴ του. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ δημοσίευσεν (Ἀθῆναι 1918) ἓνα ἐνδιαφέρον βιβλίον μὲ τίτλο «Περιγραφὴ κυρίως ἐννέα ἐτῶν τουρκοκρατίας τῆς περιφερείας Ἐπισκοπῆς Κίτρους ἀπὸ τοῦ 1903-1912», ποῦ ἀποτελεῖ χρήσιμη πηγὴ γιά τὴν ἱστορίαν τῆς παραπάνω περιοχῆς κατὰ τὶς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνα μας. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτὸ ἔχουν ἀναδημοσιευθῇ στὸ «Λεύκωμα ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κατερίνης», ποῦ ἐξέδωσε τὸ 1962 ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Κίτρους (βλ. σ. 13-17).

ὡν πρωτοστατεῖ ὁ κ. Λαναρίδης¹, ἐδελπιστοῦμεν ὅτι δὲν θ' ἀνακόψῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν της.

Μαθηταὶ-γλῶσσα-διδάσκαλοι

Κατὰ τὸ σχολικὸν τοῦτο ἔτος ἐνεγράφησαν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Αἰκατερίνης μαθηταὶ ἐν ὅλῳ 442—πέρυσιν 366. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἐξατάκτῳ μικτῇ ἀστικῇ σχολῇ τῇ λειτουργοῦσῃ ἐν τῷ νεοδημῷ διδακτηρίῳ ἐνεγράφησαν 297 (ὧν 122 θήλεις + 175 ἄρρενες), προσήλθον δ' εἰς τὰς θερινὰς ἐξετάσεις² ἐξ αὐτῶν 207, ἐν δὲ τῷ νηπιαγωγείῳ τῷ λειτουργοῦντι ἐν τῷ παρακειμένῳ παλαιῷ διδακτηρίῳ τῆς κοινότητος νήπια 145 (ὧν 85 ἄρρενα + 60 θήλεια). Καὶ ἐκ μὲν τῶν μαθητῶν τῆς ἀστικῆς ἔχονσι μητρικὴν τὴν βλαχικὴν γλῶσσαν 211, ἐκ δὲ τῶν τοῦ νηπιαγωγείου 105. Οὕτως ἐκ τῶν 442 ἐγγραφέντων οἱ βλαχόφωνοι μὲν μαθηταὶ ἀνέρχονται εἰς 316, οἱ δ' ἑλληνοφώνοι εἰς 126. Εἶναι ὅμως γνωστὸν ὅτι καὶ οἱ βλαχόφωνοι μαθηταί, ὡς καὶ οἱ γονεῖς των, λαλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν εὐχερέστατα μηδόλως διακρινόμενοι τῶν μονογλώσσων ἑλληνοφώνων, ὅπερ δὲν συμβαίνει παρὰ τοῖς ἔχονσι μητρικὴν τὴν σλαβομακεδονικὴν (ἢ συνήθως βουλγαρικὴν καλουμένην) διάλεκτον. Κατὰ ταῦτα οἱ βλαχόφωνοι οὗτοι εἶναι δίγλωσσοι λαλοῦντες μετ' ἴσης εὐχερείας ἀμφοτέρως τὰς γλῶσσας, προτιμῶντες ὅμως εἰς τὴν ἀναμεταξύ των σχέσεις καὶ ἐν τῷ οἴκῳ των τὴν βλαχικὴν, παρὰ τὰς συχνάκις γενομένας αὐτοῖς ὑποδείξεις ἵνα δι' ἐθνικοὺς λόγους μόνον τὴν ἑλληνικὴν λαλῶσιν. Αὕτῃ εἶναι ἡ ὑπὸ τινων προσφυνῶς κληθεῖσα βλαχογλυνκάδα, καθ' ἧς ἐπιμόνως καὶ συστηματικῶς θ' ἀντιπαλαίῃ, ἐπὶ μακρὸν ἴσως, ἡ ἡμετέρα γλῶσσα, ὡς ποιεῖ καὶ κατὰ τῆς βαρβαρωτάτης σλαβομακεδονικῆς.

Ἐκ τῶν ἐξ διδασκάλων Αἰκατερίνης ὁ διευθυντὴς Ξ. Κωνσταντινίδης εἶναι καλῶς κατηρτισμένος διδάξας λίαν εὐδοκίμως, στερεῖται ὅμως διοικητικῶν τινων προσόντων πρωτόπειρος ὢν. Ὁ Κίμων Ἀστερίου, ἐντόπιος τελειόφοιτος τῆς Ἰατρικῆς², ἐδίδαξεν ἀποτελεσματικῶς τὴν γυμναστικὴν καὶ μουσικὴν, ὡς πρὸς ἄλλα ἔδειξε πολλὴν νωθρότητα. Θ' ἀποχωρήσῃ ἐφέτος τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος ἵνα τελειώσῃ τὰς ἱατρικὰς του σπουδὰς. Οἱ δύο ἄλλοι διδάσκαλοι Ν. Βασιλειάδης καὶ Παπαγιάννης εἶναι ἄνεν ἐθνικῆς ζωῆς καὶ ἀναπτύξεως. Ἀριστα εἰργάσθησαν αἱ δύο φιλότιμοι καὶ δραστήριοι διδασκάλισσαι νηπιαργοὶ Ἀμαλία Χατζηγεωργίου καὶ Μαρία Γεωργίου.

Ὁ ἐκπαιδευτικὸς προϋπολογισμὸς τῆς κοινότητος κατὰ τοὺς ἐφόρους καὶ τὸν Ἐπίσκοπον ἔχει ὥδε:

1. Ὁ Γεώργιος Λαναρίδης καταγόταν ἀπὸ τὸ Λιβάδι τοῦ Ὀλύμπου.

2. Ὁ Κίμων Ἀστερίου ἦταν γιὸς τοῦ γιатρῶ Ἀθαν. Ἀστερίου ἀπὸ τὸ Λιβάδι τοῦ Ὀλύμπου, ὁ ὁποῖος εἶχε πάρει μέρος στὴν Μακεδονικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1878 ὡς μέλος τῆς «Προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆς Μακεδονίας» (βλ. Σ υ ν ε φ ἄ κ η, Λιβάδι, σ. 38, 97-98, 115-116, ὅπου καὶ μνεῖα τῆς προηγουμένης σχετικῆς μετὸν Ἀθαν. Ἀστερίου βιβλιογραφίας).

α) ἔσοδα			β) ἔξοδα		
Ἐκκλησίας περίσσευμα	λιν.	40	Εἰς μισθοὺς 4 διδασκάλων καὶ 2		
Κηροποιείου	»	40	διδασκαλισσῶν, ἐπιμίθιον τουρ-		
εἰσιτήρια μαθητῶν	»	12	κιστοῦ, ἀμοιβὴν ἐπιστάτου, καύ-		
δίσκος Τριῶν Ἱεραρχῶν	»	8	σιμον ὕλην, κ.τ.λ.		
ἐπίδομα ἐθνικὸν	»	80			
		180			
ἔλλειμμα	»	30			
		210			210

Τὸ ὑπ' αὐτῶν παρουσιαζόμενον ἔλλειμμα τῶν 30 λινῶν δέν μοι φαίνεται πολὺ ἀληθές, καθόσον ἡ ἐκκλησία των δέον νὰ ἔχῃ περίσσευμα πολλῶ ἀνώτερον τοῦ σημειωθέντος.

Ἡ πόλις οὕσα ἄλλοτε τσεφλίκιον καὶ βαθμηδὸν ἐξαγορασθεῖσα δέν ἔχει κοινοτικὴν κτηματικὴν περιουσίαν ὡς ἔχουσιν αἱ πλείσται τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων, |συνετῆρει δὲ μέχρι τοῦδε τὰ σχολεῖα αὐτῆς διὰ καταβολῆς διδάκτρων καὶ προαιρετικῶν συνδρομῶν τῶν ιδιωτῶν. Τὰ ἐν λόγῳ διδάκτρα, ἀνελθόντα κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς 80 λίρας, κατέστησαν προαιρετικά, ἢ μᾶλλον κατηργήθησαν, τῇ ἐγκρίσει τοῦ Γ. Προξενείου, ἵνα μὴ ἀφορμὴν λαμβάνοντες ἐξ αὐτῶν στέλλωσι τὰ τέκνα των οἱ βλαχόφωνοι εἰς τὸ δωρεὰν δεχόμενον αὐτὰ ῥωμονικὸν σχολεῖον, εἰς οὗ τὴν διάλυσιν συνετέλεσε μεγάλως ἡ καταργησις τῶν διδάκτρων, ἦτις ὅμως καθιστᾷ ἀναγκαίαν ἐξ ἄλλου τὴν ἐπὶ τὰς χρόνον ἀμείωτον καταβολὴν τοῦ ἐθνικοῦ χορηγήματος, μέχρις οὗ τοῦλάχιστον καταστῇ ἀκίνδυνος ἡ ῥουμανικὴ προπαγάνδα, διὰ μείζονος ἐνισχύσεως τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν φρονήματος καὶ ἄλλων μέσων.

Εἰς Αἰκατερίνην μετέβημεν, προσκληθέντες ὑπὸ τῶν ἐφοροδημογερόντων, κατὰ τὰς ἐξετάσεις, αἱ διεξήχθησαν πανηγυρικῶς ἐνώπιον πλήθους πολλοῦ μετ' ἀσυνήθους προθυμίας συνελθόντος ἐφέτος εἰς τὴν νεόδμητον σχολήν. Ἐκεῖ ἐδόθη ἡμῖν κατάλληλος εὐκαιρία ἵνα καὶ δημοσίᾳ εἴπωμεν ὅτι ἐνομίσαμεν πρόσφορον εἰς τὴν ἐθνικὴν καὶ πνευματικὴν οὐριοδρομίαν τῆς κοινότητος.

Ἡ Αἰκατερίνη εἶναι ἔδρα τοῦ Ἐπισκόπου Κίτρους καὶ Πέτρας¹ καὶ πρω-

1. Στὸ σημεῖο αὐτὸ φαίνεται πὸς ὁ Σάρρος δέν εἶναι πολλὸ ἀκριβής, γιατί ἡ ἐπισκοπὴ Πέτρας, πού εἶχε ἔδρα τὸ Λιβάδι τοῦ Ὀλύμπου, καταργήθηκε μὲ Πατριαρχικὸ καὶ Συνοδικὸ Τόμο τὸ 1896 καὶ τὰ χωριά πού ὑπάγονταν σ' αὐτὴν μοιράστηκαν ἀνάμεσα στὴν μητρόπολη Ἐλασσῶνος καὶ τὴν ἐπισκοπὴ Κίτρους. Ὁ τελευταῖος βέβαια ἐπίσκοπος Πέτρας Θεόκλητος μετατέθηκε τὸ 1896 στὴν ἐπισκοπὴ Κίτρους, ὅπου καὶ ἔμεινε ὡς τὸ 1904, ὅποτε τὸν διαδέχθηκε ὁ Παρθένιος Βαρδάκας (1904-1933), ὅσο ὅμως ξέρω ὁ ἐκάστοτε ἐπίσκοπος καὶ ἀργότερα (μετὰ τὸ 1924) μητροπολίτης Κίτρους δέν ἔφερε ποτὲ καὶ τὸν τίτλο τοῦ «Πέτρας» γιὰ τὴν κατάργηση τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας βλ. Ἀγγελοπούλου, Ἡ συμβολὴ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας κ.λ., ὅ.π., σ. 64 σημ. 1, 73-83.

τεύουσα τοῦ καζᾶ, ὅστις ἔχει δύο ἐπαρχεῖα (μουδουρλίγια), τὸ Λιτόχωρον καὶ τὸν Κολινδρόν.

Κολινδρὸς

σ. 7

Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ παρελθόντος ἔτους ἔχει οἰκίας 475, στέφανα 600, κατοίκους δ' ἐν ὅλῳ Ἑλλάδας 3070. Γλῶσσα ἐλληνική.

Ἐπὶ ὕψηλῃς καὶ φύσει ὄχυρᾶς θέσεως κειμένη ἡ ἀξιόλογος αὕτη καὶ σφριγῶσα κωμόπολις, ἔδρα μονδίου, ἔχει ἐτησίους κοινοτικάς προσόδους 220 λιρῶν ἐκ κληροδοτημάτων καὶ κτημάτων, δι' ὧν συντηρεῖ καλῶς τὰ σχολεῖα της, δυναμένη ν' ἀδείξῃ αὐτὰς εἰς ὑπερτριακοσίας, ἂν ὑπάρξῃ προσεκτικωτέρα διαχείρισις. Ἡ κοινότης ἀναγνωρίζουσα τὴν ἀνάγκην ἰδρύσεως νέου καταλλήλου διδαστηρίου ἐξέλεξε πρὸς τοῦτο ἐκτενέστατον καὶ περιοπτον γήπεδον, ἔχει δὲ ἐτοίμους ἐπὶ τοῦ παρόντος 250 λίρας καὶ οἰκοδομήσιμον ὕλικόν, ἀναμένονσα τὴν ἀπαιτουμένην κυβερνητικὴν ἄδειαν εἰς ἣν ὁ καημακάμης Αἰκατερίνης—μετατεθεὶς νῦν ἐδνυχῶς—παρενέβαλε προσκόμματα. Τὰς αὐτὰς δυσκολίας παρείχεν ὁ αὐτὸς καὶ διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν σχολείων Λιτοχώρου καὶ Δρνανίστης¹, αἵτινες οὕτω ἤρθησαν.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐνεγράφησαν μαθηταὶ ἐν ὅλῳ 470 (πέρυσιν 459), ὧν ἐν μὲν τῇ πεντατάκτῳ μικτῇ ἀστικῇ σχολῇ 340 (τούτων 124 κοράσια), | ἐν δὲ σ. 8 τῷ νηπιαγωγείῳ 130. Ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς ἀστικῆς ἀπεσώρθησαν 57. Ἐδίδασαν δ' ἐν Κολινδρῷ μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ἀρκούντως καρποφόρους ἐφέτος: 1) Δ. Ζορπᾶς διευθυντής, ἱκανὸς καὶ εὐμέθοδος ἀλλ' ἄγαν ἐνέξαπτος. 2) Ι. Μηλιόπουλος πεπειραμένος διδασκαλιστής, ἀπέχων πλέον τῆς οἰνοποσίας. 3) Γεώργιος Κωνσταντίνου, φιλότιμος καὶ μελετηρὸς γυμνασιαστής. 4) Ἀκριβὸς Κανάκης ἐκ Βεροίας, πρωτόπαιρος. 5) Αἰκατερίνη Τσώμου ἐνθουσιώδης καὶ εὐγλωττος διδασκάλισσα. 6) Ἑλένη Λασκαρίδου βοηθὸς ἐντοπία, φιλοπονωτάτη. Ἡ κοινότης θὰ προσλάβῃ τὸ προσεχὲς ἔτος ἓνα ἀκόμη διδάσκαλον. Πέρυσιν εἶχε μόνον 5.

Ἐν Κολινδρῷ κατοικοῦσι μονίμως, πρὸ 40ετίας ἐγκαταστᾶσαι, τέσσαρες οἰκογένειαι βλαχόφωνοι, Κοπατσαραιῖται λεγόμενοι, ἐκ 40 περίπου ψυχῶν, ἐπινεμόμενοι ἄνευ πληρωμῆς τὰς βοσκησίμους γαίας τῆς κοινότητος, δι' ὃ καὶ σφόδρα ὑπ' αὐτῆς μισοῦνται. Κατὰ τῶν Κοπατσαραιῶν τούτων, οἵτινες ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι Ἕλληνες καὶ ἐλληνοφρονοῦντες, ὑπάρχουσιν ὑπόνοιαι ὅτι ῥομανοφρονοῦσιν ἐνισχνόμεναι ἐκ τῆς ματαίας αὐτῶν ἀποπειρας ὅπως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων παλαιᾶς τιнос παρὰ τὸν Καταχᾶν ἐκκλησίας ἀνεγείρῳσιν αὐτοὶ νέαν ἦν, μὲν ἀρξαμένην ν' ἀνιδρύηται, κατηράφισαν οἱ Κολινδρῆνοὶ νύκτωρ, πι-

1. Ἡ Δρνανίστα ἢ Δρνανίτσα, ἓνα ἀπὸ τὰ ἀξιόλογα κεφαλοχώρια τοῦ καζᾶ Κατερίνης τὸ ὁποῖο ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ἀρκετοῦς συνοικισμοῦς, μετονομάστηκε τὸ 1926 σὲ Μοσχοπόταμος.

στεύοντες και βεβαιούντες ότι ὁρμηανικῇ ἐπινεύσει προέβαινον οἱ βλαχόφωνοι /
 σ. 9 εἰς τὴν ἀνίδρυσιν τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησίας.

Οἱ Κολινδρηνοὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν σποροτροφίαν, γεωργίαν καὶ καλλιέργειαν ὁπωροφόρων δένδρων, ἰδίᾳ κερασεῶν, ὧν λίαν πρῶτος καὶ πλουσία ἐξαγωγή γίνεται εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ κομόπολις ἔχει 4 ἐκκλησίας, ὧν αἱ δύο λειτουργοῦσι τακτικῶς, καὶ 4 ἱερεῖς μετριοτάτης ἀναπύξεως¹.

Λιβάνοβον

Οἰκία χριστιανικαὶ ἐλληνοφρονοῦσαι 75, κάτοικοι (ἄρρενες 214+208 θήλεις) 422. (Ἐν τούτοις περιλαμβάνονται καὶ οἱ ἐν 12 οἰκίαις κατοικοῦντες τοῦ παρακειμένου τσεφλικίου Καλυβίων Λιβανόβου). Οἰκία Βλάχων παραχειμαζόντων ἐκ Σελίου 20. Οἰκία τουρκικαὶ 40, τουρκαθηνγκανικαὶ δὲ 15².

Γλῶσσα σλανομακεδονικὴ καὶ τουρκικὴ καὶ ἐλληνικὴ.

Τὸ χωρίον εἶναι κτῆμα τουρκικόν, πλὴν 6 οἰκιῶν ἀνηκουσῶν μετὰ τῶν κτημάτων των εἰς ἡμετέρους ἐντοπίους. Γλῶσσα λαλεῖται κυρίως ἡ σλανομακεδονικὴ, γινώσκουσι δ' οἱ πλεῖστοι καὶ μεταχειρίζονται καὶ τὴν ἐλληνικὴν, ἔχοντες ἀκμαῖον τὸ φρόνημα. Ἐν τῷ τετρατάκτῳ δημοτικῷ σχολεῖῳ ἐνεγράφησαν 51 μαθηταὶ (ὧν 14 κοράσια) διδασκόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐξ Ὀσσάνης ὑποδιδασκαλιστοῦ Γεωργ. Σαμαρτζίδου, ὅστις φαίνεται ἔχον ἱκανότητά τινα διδασκικὴν ἀλλὰ καὶ τάναν πολλὴν εἰς τὸ ψεύδεσθαι. Μεταξὺ τῶν ἐγγραφέντων μαθητῶν ἦσαν καὶ 16 βλαχόφωνοι, παραθερίζοντες νῦν εἰς Σέλιον. Τὸ διδασκῆριον τοῦ Λιβανόβου εἶναι διώροφον καὶ εὐάερον ἀλλ' ἥκιστα καθαρὸν καὶ μεθ' ἐνός μόνον θρανίου, τῶν λοιπῶν θρανισθέντων καὶ καέντων κατὰ τὸν προπερυσινὸν χειμῶνα ὑπὸ τοῦ τότε, ὥς μοι εἶπον, διδασκάλου, νῦν δὲ ἱερέως Καταχᾶ Π'

1. Βλ. καὶ ὅσα γράφει ὁ Νικ. Σχινᾶς στὸ «ὀδοιπορικόν» του γιὰ τὴν κατάστασιν τοῦ Κολινδρῶ λίγες δεκαετίες νωρίτερα, μερικὰ δηλαδὴ χρόνια μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878 στὴν Μακεδονία, πού εἶχε ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ κέντρα τῆς τὸν Κολινδρῶ: Ἐκ τῶν χωρίων Κίτρος ὁδὸς ἡμιονικὴ καὶ ἀνωφερῆς βαίνουσα ΒΑ, φέρει εἰς 1 ὥραν πρὸς τὸ χωρίον Κολινδρῶν, ἔδραν τῆς ἐπισκοπῆς Κίτρον μετὰ 400 οἰκίας χριστιανῶν. Τὸ χωρίον τοῦτο κατέχει θέσιν ἐπὶ βουνῷ, ἐπὶ κειμένῳ καὶ δεσπόζει τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἀπὸ Βεργόας διὰ Κολινδρῶν εἰς Κατερίνην, ἔχει εὐρύχωρον ἐπισκοπὴν, 2 σχολεῖα ἀρρένων, 4 ἐκκλησίας καὶ 3 γυναικεία χωροῦντα 200-300 ἀνδρας... (Σχινᾶς, Ὀδοιπορικὰ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἡπείρου κ.λ., Α' σ. 99-100. Πρβλ. καὶ σ. 49. Βλ. ἐπίσης καὶ Ζώτου Μολοσσῶν, Δρομολόγιον τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου Γ', Μακεδονία καὶ Σερβία, σ. 230). Περισσότερες λεπτομέρειες γιὰ τὸν Κολινδρῶ μπορεῖ νὰ βρῇ κανεὶς στὸ βιβλίον τῆς Πολύζου-Μαμέλη, Ἱστορία τοῦ Κολινδρῶ κ.λ., Θεσσαλονίκη 1972. Εἰδικὰ γιὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴ καὶ τὴν παιδείαν στὸν Κολινδρῶ ἐπὶ τουρκοκρατίας βλ. σ. 261-268.

2. Πρβλ. καὶ Σχινᾶς, Ὀδοιπορικὰ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἡπείρου κ.λ., Α', σ. 102, πού μνημονεύει τὸ Λιμπάνοβο ὡς τσιφλίκιον παρὰ τὸν Ἀλιάκμονα κείμενον εἰς τοὺς πρόποδας μικροῦ βουνοῦ ἢ λόφου ἔχον 50 ἕως 60 οικογενεῖας ὀθωμανικὰς καὶ 60-70 χριστιανικὰς, ὑποζύγια καὶ τροφὰς ἐν ἀφθονίᾳ...

Κωνσταντίνου. Οἱ κάτοικοι πέρυσιν ἐπλήρωνον μόνοι των τῶ διδασκάλῳ 18 λίρας, ἐφέτος ἔλαβον δεκάλιρον ἐπίδομα, ὅπερ εἶπον αὐτοῖς ὅτι θὰ κοπῇ, ἂν μὴ κάμωσιν ἀμέσως τὰναγκαίουντα θρανία.

Τὸ χωρίον ἔχει 2 ἐκκλησίας καὶ 2 ἱερεῖς.

Κ α τ α χ ᾱ ς

Τσεφλίκι ὀθωμανικὸν μετὰ 12 οἰκογενειῶν ἐλληνικῶν, ὧν μία ἐκ Κωφαλόβου βουλγαρίζει.

Ἐφέτος παρεχίμασαν ἐνταῦθα 25 οἰκογένειαι Βλάχων, ὧν αἱ μὲν 16 μετέβησαν πρὸς παραθερισμὸν εἰς Ἄνω Σέλι, 9 δὲ εἰς τὸ Κάτω μετὰ τοῦ ἱερέως των Παπανικολάου Δρούση ὑπόπτου ἐπὶ ζουμανοφροσύνη. Ὁ ἱερεὺς οὗτος τὸν χειμῶνα συνελειτούργει ἐν Καταχᾷ μετὰ τοῦ ἡμετέρου, ἐδείκνυε δ' ἐλληνικὰ φρονήματα μεθ' ὅλων τῶν Βλάχων οἵτινες ἔστελλον εἰς τὸ ἐν Καταχᾷ σχολεῖον ἡμῶν 27 μαθητάς. | Πλὴν τούτων ἐφοίτησαν καὶ 7 ἐντόπιοι διδασκέντες ὑπὸ τοῦ πέρυσι χειροτονηθέντος ἱερέως Παπακωνσταντίνου Ματάκου ἐκ Λοβίστης Σεργῶν, τῶς γραμματοδιδασκάλου, ὅστις δὲν φαίνεται ἀνταποκρινόμενος εἰς τὰς ἐπ' αὐτοῦ στηριχθείσας προσδοκίας τῆς ὑπηρεσίας, καθόσον μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἐδέχθη νὰ παρακολουθήσῃ εἰς Σέλιον τοὺς ἐν Καταχᾷ παραχειμάζοντας Βλάχους. σ. 11

Κ ί τ ρ ο ς

Οἰκία 38, στέφανα 54. Γλῶσσα ἐλληνική.

Τὸ χωρίον τοῦτο, κείμενον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας ὁμονύμου κωμοπόλεως καὶ περιλαμβάνον ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτοῦ καὶ τὴν θέσιν ἐν ᾗ ἔκειτο ἡ ἀρχαία Πύδνα, εἶναι κτῆμα τοῦ καλλίστου ὁμογενοῦς κ. Ν. Μπίτσου¹. Τὸ σχο-

1. Ὁ κτηματίας Νικ. Μπίτσος ἢ Μπίτσιος, ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννη Μπίτσιου, διερμηνέα τοῦ Ἀγγλικοῦ Προξενείου, καὶ ἐπίτιμος διερμηνέας καὶ ὁ ἴδιος, συνεργαζόμενος στενὰ κατὰ τὸν Μακεδονικὸ Ἀγῶνα μετὰ τὸ Ἑλληνικὸ Γενικὸ Προξενεῖο Θεσσαλονίκης. Τὸ κοινάκι τοῦ τσιφλικιοῦ του στὸ Κίτρος εἶχε μεταβληθῇ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ σὲ κέντρο καὶ ὀρμητήριον τῶν ἐλληνικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων τῆς περιοχῆς (βλ. Ἀ θ α ν α σ ί ο υ Σ ο υ λ ι ώ τ η - Ν ι κ ο λ α ῖ δ η, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν. Ἡ «Ὁργάνωσις Θεσσαλονίκης» 1906-1908. Ἀπομνημονεύματα, ἔκδοσις Ι.Μ.Χ.Α. ἀριθ. 28, Θεσσαλονίκη 1959, σ. 75. Π ο λ ὕ ζ ο υ - Μ α μ έ λ η, Ἱστορία τοῦ Κολινδρού, σ. 55, 164). Τὸ ἴδιο πρόσωπο εἶχε παίζει καὶ κάποιο ἀμφισβητούμενον ρόλο κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1878 (βλ. σχετικὰ Ἰ ω ά ν ν ο υ Σ ω τ. Ν ο - τ ά ρ η, Ἀρχεῖον Στεφάνου Νικ. Δραγούμη. Ἀνέκδοτα ἔγγραφα γιὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1878 στὴ Μακεδονία, ἔκδοσις Ι.Μ.Χ.Α. ἀριθ. 85, Θεσσαλονίκη 1966, passim. Ε ὕ α γ γ έ λ ο υ Κ ω φ ο ὕ, Ἡ Ἐπανάστασις τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 1878. Ἀνέκδοτα προξενικά ἔγγραφα μετὰ συντόμου ἱστορικῆς ἐπισκοπῆσεως, ἔκδοσις Ι.Μ.Χ.Α. ἀριθ. 104, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 33, 101-102, 104-105, 109. Σ τ ε φ ά ν ο υ Ι. Παπαδοπούλου, Οἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 1854 καὶ 1878 στὴν Μακεδονία, ἔκδοσις Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Λαϊκὴ Βιβλιοθήκη ἀριθ. 22, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 80-81).

λείον εὐάερον διατηρούμενον ἐν καλλίστῃ καταστάσει ὑπὸ τοῦ αἰσθηματίου καὶ φιλομαθοῦς διδασκάλου Ἑγνουμενίδου Ἑπειρώτου, ὅστις ἐδίδαξε καρποφόρως τοὺς ἐγγραφέντας 35 μαθητὰς του ὧν 16 βλαχόφωνοι. Παραχειμάζουσιν ἐνταῦθα 30 οἰκογένειαι Ἀλβανιτοβλάχων, μεταβαίνουσαι τὸ θέρος εἰς Κάτω Σέλιον¹.

Ἁγίος Ἰωάννης

Οἰκίαι 36, στέφανα 50. Γλῶσσα ἑλληνική.

σ. 12 Καὶ τὸ χωρίον τοῦτο κτῆμα τοῦ κ. Ν. Μπίτσον. Τὸ σχολεῖον του εἶχεν ἐφέτος 44 μαθητὰς (ὧν 21 βλαχόφωνοι) διδασκέντας ὑπὸ τοῦ ζωντοῦ μὲν ἀλλὰ περιορισμένης γραμματικῆς μορφώσεως διδασκάλου Τσικοπούλου. Ἐκ τῶν ἐγγραφέντων παρέμειναν μέχρι τῶν ἐξετάσεων 10. Ἐν Ἀγίῳ Ἰωάννῃ παραχειμάζουσιν 40 οἰκογένειαι Βλάχων, παραθερίζουσαι εἰς Κάτω Σέλιον. Τῶν οἰκογενειῶν τούτων αἱ δέκα εἶναι Ἀλβανιτόβλαχοι.

Γενικὴ Παρατήρησις

Καὶ τοῦ καζᾶ Αἰκατερίνης τὰ πλείστα χωρία (ἐξαιρέσει τῶν τριῶν κωμοπόλεων αὐτοῦ, Αἰκατερίνης, Λιτοχώρου καὶ Κολινδρού καὶ τῶν κεφαλαιοχωρίων Δρανίστης, Καρίτσης, Σκοτίνης καὶ Λεφτοκαρυᾶς) εἶναι τσεφλίκια ἑλληνόφωνα, ἐν οἷς παραχειμάζουσιν ἢ παραθερίζουσι βλαχόφωνοι νομάδες. Τὰ τσεφλίκια ταῦτα (Κίτρος, Ἁγιος Ἰωάννης, Βρωμερί², Σκουτέρινα³, Βροντοῦ, Σπ⁴, Κεραμίδι, Κωλοκοῦρι⁵, Κορινός, Πριάζα⁶, Χράνη, Ζιάζακος⁷, Μηλιά Μεγάλη καὶ Μικρά, Κοντουριώτισσα καὶ Καλύβια Κοντουριώτισσης⁸, Παλιονέσταν⁹, Μούρτζανη¹⁰, Καστανιά, Ἐλευθεροχώριον, Καταχᾶς, Λιμπάνοβον

1. Ὁ Νικ. Σχινᾶς μᾶς δίνει τὴν ἐξῆς εἰκόνα τοῦ Κίτρος: τσιφλίκιον, ἀπέχον ὥραν τοῦ αἰγιαλοῦ, ὅπου ὑπάρχει καλὴ καὶ ἀσφαλὴς σκάλα τοῦ χωρίου (ἀρχ. λιμὴν Πύδνης) καὶ παρ' αὐτὴν ἡ ἄλνκῃ Τούζλα. Τὸ χωρίον οἰκεῖται ὑπὸ 80 οἰκογενειῶν χριστιανικῶν ἔχον τὰς οἰκίας του διασκορπισμένας, ἐκκλησίαν, χάνιον, 40 ἀμάξας φορτηγὰς, κριθὴν καὶ χόρτον ἐν ἀφθονίᾳ, ὥς καὶ σίτον, ὅστις ἀλέθεται εἰς τοὺς τρεῖς μύλους τῆς Κατερίνης, εἰς τοὺς τοῦ χωρίου Κωλοκοῦρι καὶ εἰς τοὺς τοῦ χωρίου Κεραμίδι. Στερεῖται ὅμως κανσοξύλων (Σχινᾶ, Ὀδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἑπείρου κ.λ., Α', σ. 99).

2. Ἐχει μετονομαστῇ τὸ 1950 σὲ Καλλιθέα.

3. Ἡ Σκουτέρινα ἢ Σκουτέρνα ὀνομάζεται ἀπὸ τὸ 1929 Ἑλαιοχώριον.

4. Τὸ Σπὶ ἢ Στονπὶ μετονομάστηκε τὸ 1953 σὲ Νέα Ἐφεσσος.

5. Ἡ Κωλοκοῦρι, ἀπὸ τὸ 1953 λέγεται Σβορώρος.

6. Ὁ συνοικισμὸς Πριάζα ἢ Βρωᾶζα ὀνομάζεται ἀπὸ τὸ 1926 Βρωά.

7. Ἀπὸ τὸ 1926 λέγεται Λόφος.

8. Τὸ 1958 ὁ συνοικισμὸς αὐτὸς ὀνομάστηκε Ἁγιος Σπυρίδων.

9. Πρόκειται γιὰ τὸ χωριὸ Παλαιόσταν.

10. Ὁ συνοικισμὸς Μούρτζανη ἢ Μουρτσάνη ἐνσωματώθηκε τὸ 1922 στὴν κοινότητα Ρυακίων.

καὶ Καλύβια αὐτοῦ εἰς Πούρλια) ἀδυνατοῦσι νὰ συντηρήσωσιν ἰδίᾳ μόνον δαπάνη τὰ γραμματεῖά των, ζητοῦσι δὲ διαρκῶς ἐπίδομα καὶ παρ' ἡμῶν, ὅπερ δύσκολον εἶναι βεβαίως νὰ παρέχῃται εἰς πάντα καὶ διαρκῶς. Καὶ ἐν τούτοις εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ τἀφήσωμεν εἰς τὴν τύχην των, νὰ τὰ χειραγωγήσωμεν δὲ ἢν' ἀντικαταστήσωσι τοὺς γέροντας καὶ ἀνικάνους διδασκάλους των ἢ ἀγράμματους τυχοδιώκτας, οὓς ἐξ ἀνάγκης διορίζουσιν¹.

Πρὸς τοῦτο νομίζω ὅτι ἀνάγκη νὰ μορφώσωμεν καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα χωρία ἱερεῖς δυναμένους νὰ διδάσκωσι μαθήματα γραμματείων, ὡς ἐγράψαμεν καὶ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τῆς περὶ τοῦ καζᾶ Θεσσαλονίκης ἐκθέσεως ἡμῶν τῆς 10^ῃ Ιουλίου 1906².

Ὁ Γεν(ικὸς) Ἐπιθεωρητὴς
Δ. Μ. Σάρογ

Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

1. Ἀρκετὲς πληροφορίες γιὰ τὴν Κατερίνη καὶ τὰ χωριά τῆς περιοχῆς της κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα μπορεῖ νὰ βρῇ κανεὶς στὰ διάφορα «ὀδοιπορικὰ» τῆς ἐποχῆς. Βλ. π.χ. Μ η λ ι α ρ ᾱ κ η, 'Ὀδοιπορικὰ Μακεδονίας, Ἡπείρου κ.λ., σ. 67-89, Σ χ ι ν ᾱ, 'Ὀδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἡπείρου κ.λ., Α', σ. 35-49, 88-93, 97-102, 105-107, Ζ ῶ τ ο υ Μ ο λ ο σ σ ο ὦ, Δρομολόγιον τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, Γ', Μακεδονία καὶ Σερβία, σ. 229-231.

2. Βλ. σχετικὰ Πα π α δ ο π ο ὺ λ ο υ, Ἡ κατάσταση τῆς παιδείας στὴν ὑπαιθρο τοῦ καζᾶ Θεσσαλονίκης, ὁ.π., σ. 142-143.

R É S U M É

Stephanos J. Papadopoulos, Un mémoire inédit de Démétrius M. Sarros sur l'état de l'instruction au kazas de Katerini en 1906.

Après une brève introduction l'auteur publie un mémoire inédit de l'inspecteur général des écoles grecques en Macédoine D. M. Sarros concernant l'état de l'instruction grecque au kazas de Katerini en 1906.

Ce mémoire nous donne des renseignements considérables non seulement sur l'état de l'instruction, mais aussi sur la situation économique et sociale des habitants aux villages de cette région.

En publiant le texte l'auteur de cet article fait des commentaires qui peuvent aider le lecteur à comprendre mieux le contenu du mémoire.